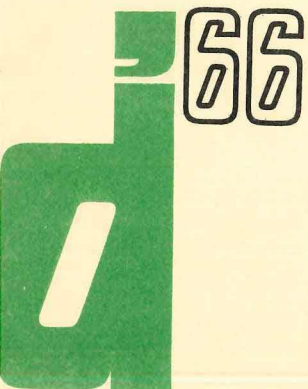

Politiek concept 1

94% wv
6% Regen

POLITIEK PROGRAM VAN DE DEMOCRATEN ' 66

De Democraten '66 vormen een Nederlandse politieke partij welke op 14 oktober 1966 is opgericht. Deze oprichting vond plaats op grond van de overtuiging dat de ideologieën van de bestaande Nederlandse politieke partijen geen antwoord meer geven op de vragen, die ons bezig houden. Velen zouden liever hun stem uitbrengen op grond van een visie op heden en toekomst dan op grond van politiek gezien verouderde beginselen.

De partij heeft tot doel voor Nederland en, zo mogelijk, andere landen bij te dragen tot de geestelijke en materiële ontplooiing van alle mensen, ongeacht hun levensovertuiging, politieke gezindheid, ras, nationaliteit, taal, maatschappelijke afkomst of sexe. Ten aanzien van de middelen welke gehanteerd behoren te worden om dit doel te bereiken, geldt geen ideologie als uitgangspunt. De doelmatigheid zal zoveel mogelijk de keuze bepalen, in het bijzonder waar het de mate betreft, waarin de overheid moet worden ingeschakeld.

Partijvorming is gewenst op basis van een gemeenschappelijke visie op heden en toekomst met betrekking tot de meest wenselijke inrichting van de maatschappij. Het is daartoe nodig de maatschappelijke ontwikkelingen kritisch te volgen en het ontstaan van nieuwe noden en vraagstukken tijdig te signaleren.

De partij zal onduidelijkheid in de politiek trachten te bestrijden en daarom een duidelijk konsekwent beleid voeren, waarin het program voorop staat.

De partij zal streven naar een radicale democratisering van de Nederlandse samenleving in het algemeen en van het Nederlandse politieke bestel in het bijzonder.

STAATSRECHT

Wij zijn van mening dat ons staatsbestel bedroevend functioneert. Het politieke spel moet nog steeds worden gespeeld volgens regels die dateren uit de vorige eeuw. Die regels zijn in de jaren na 1848 opgesteld voor een maatschappij, die niet te vergelijken is met de onze. De turbulente ontwikkelingen sinds 1900 hebben onze samenleving immers ingrijpend veranderd. Maar nog steeds moeten regeerders en parlement het doen met de codes van een voorbij tijdperk. De laatste jaren presenteren de bittere gevolgen daarvan zich met steeds grotere frequentie (Appèl). Radicale democratisering van de samenleving zal pas mogelijk zijn

- als de kiezer rechtstreeks zijn regering kiest;
- als die regering kan regeren;
- als de kiezer een band heeft met de gekozenen in het parlement;
- als het parlement kan functioneren.

Aan geen van deze voorwaarden wordt thans voldaan. Ingrijpende veranderingen in ons staatsrecht zijn daarom noodzakelijk.

1) Normen van democratische doelmatigheid dienen de staatsvorm - monarchie of republiek - te bepalen. Bij de beoordeling van deze doelmatigheid zal de waarde van historisch gegroeide verhoudingen betrokken zijn.

Toelichting: Als er geen reden is om te veranderen dan is er reden om niet te veranderen (Kennedy). D'66 acht op dit moment de reden om van staatsvorm te veranderen niet aanwezig. Activiteiten, hierop gericht, houden het gevaar in dat zij in dit stadium de aandacht afleiden van de werkelijke oorzaken van verstarring in ons democratisch bestel. De partij is echter wel van mening dat in een radicale democratie de koning geen rol behoort te spelen bij de vorming van een regering. Iedere beïnvloeding hierop behoort te berusten op de wil van de kiezers.

2) De minister-president moet rechtstreeks worden gekozen door het Nederlandse volk. De kandidaten voor het minister-presidentschap stellen vóór de verkiezingen hun program voor de komende regeerperiode op en leggen dit aan de kiezers voor. Behaalt geen enkele kandidaat 50 procent van de stemmen dan zal een tweede stemming plaats hebben tussen de twee kandidaten, die in de eerste ronde het grootst aantal stemmen op zich verenigd hebben. De gekozen minister-president stelt na de verkiezingen naar eigen inzicht zijn kabinet samen.

Toelichting: De wezenlijke grondgedachte van de democratie is dat de burgers binnen een staat zo direct als naar mogelijk is beslissen over de behartiging van de publieke zaak. Aangezien een groot deel daarvan in handen wordt gesteld van regering en parlement zullen zij beide instituten ook zo direct mogelijk moeten kiezen. Ten aanzien van de regering is dit in de huidige constellatie niet het geval. Immers zowel de regering als het regeringsprogramma worden vastgesteld nadat de kiezer zijn stem heeft uitgebracht. De regels van ons huidige staatsrecht eisen dat een kabinet stoelt op het vertrouwen van de meerderheid van het parlement. Aangezien geen enkele van de vele partijen, die ons land kent, meer dan 50 procent van de kiezers vertegenwoordigt zal die noodzakelijke meerderheid alleen maar gevormd kunnen worden door coalities. Deze kunnen slechts tot stand komen door moeizame onderhandelingen waarin de vereiste compromissen alleen kunnen worden bereikt door concessies op partijprogramma's, waarover de kiezer zich heeft uitgesproken. Noch die compromissen, noch die concessies worden aan de kiezers voorgelegd. Daarnaast zijn de compromissen zo talrijk en verweven dat te grote afbreuk wordt gedaan aan de duidelijke en consequente visie welke aan een regeringsbeleid ten grondslag behoort te liggen.

In het stelsel van de gekozen minister-president is wezenlijk dat zijn programma niet meer berust op een vertrouwensvotum van de kamermeerderheid maar rechtstreeks op een mandaat van de kiezers. Hoewel het voeren van politiek zonder compromissen niet mogelijk is en de kandidaten voor het minister-presidentschap, zeker in het huidige partijbestel, bij het opstellen van hun programma rekening zullen houden met wat wel en wat niet haalbaar zal zijn in het parlement, is het essentiële verschil met nu dat zij hun compromissen - voor zover van dit woord sprake is - aan de kiezers voorleggen. Deze zullen uitmaken welk program - al dan niet met compromissen - zij acceptabel vinden en welk program niet. Ten opzichte van

de Kamer komt de minister-president in een geheel andere positie. Hij zal door de kamer niet meer ten val gebracht kunnen worden en in principe zijn regeerperiode van vier jaar uitzitten. Wél is het mogelijk dat de Kamer door het uitoefenen van het budgetrecht bepaalde posten op de begroting afwijst of daarop beknibbelt zodat het kabinet een bepaald project óf moet laten schieten of moet wijzigen. De minister-president zal dus voortdurend moeten pogen voor zijn plannen een meerderheid in de Kamer te krijgen. Het is niet reëel hierbij te veronderstellen dat van een voortdurende conflictsituatie tussen hem en het parlement sprake zal zijn. Weliswaar heeft het parlement op het gebied van financiën en wetgeving het laatste woord maar de houding van de parlementariër zal geenszins zo zijn dat hij er op uit is het regeren onmogelijk te maken. Zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van de kiezers (directe band door het districtenstelsel) noopt hem zich voortdurend te laten leiden door zijn gezond verstand en door de overweging dat het programma van de minister-president stoelt op een mandaat van kiezers. Uitgaande van de huidige partijconstellatie, hetgeen de moeilijkst denkbare is en op den duur de minst waarschijnlijke, zal het bovendien zo zijn dat de minister-president zijn voorstellen (al of niet uit zijn verkiezingsprogram) reeds min of meer heeft afgestemd op de haalbaarheid. Voor de enkele gevallen waarin geen overeenstemming bereikt kan worden tussen kamer en regering zal gelden dat de regering ze zal moeten laten liggen tot de volgende verkiezingen waarvan ze de inzet kunnen worden. Het is voorts denkbaar dat de Kamer met bijvoorbeeld een initiatiefvoorstel komt dat geheel tegen de opzet van het regeringsprogram indruist. Het verdient overweging in dat geval de minister-president een soort vetorecht toe te kennen dat een opschortende werking heeft. Spreekt de Kamer zich dan in tweede lezing uit vóór dat wetsontwerp met een tweederde meerderheid dan zal de regering de wet loyaal moeten uitvoeren. Wat betreft de continuïteit van het kabinet heeft het de voorkeur dat de kandidaten voor het minister-presidentschap ook hun vice-minister-president bekend maken.

à la USA

3) Voor de verkiezingen van de Tweede Kamer dient een vorm van districtenstelsel te worden ingevoerd. Op korte termijn moet een staatscommissie worden ingesteld ter bestudering van het stelsel en tot voorbereiding en wijziging van de Kieswet en de Grondwet.

Toelichting: Toen in 1917 het stelsel van de evenredige vertegenwoordiging werd ingevoerd, geschiedde dit (volgens Van Welderen Rengers, Parlementaire Geschiedenis) "ondanks de ongunstig geachte veronderstelling

1. dat dit systeem verstarrend zou werken op de beweeglijkheid der politieke schakeringen;
2. dat de macht der politieke partijbesturen zou toenemen;
3. dat de persoonlijke wil van de kiezer minder betekenis zou krijgen;
4. dat de mogelijke versnippering der politieke partijen een regeringsformatie zou kunnen bemoeilijken;
5. dat door de vrijheid der partijvorming een kans bestaat in de Staten Generaal vertegenwoordigers te brengen van bepaalde belangen, die niet zijn onderscheiden naar staatkundige verschillen in het kiezerscorps;
6. dat de mindere goden onder de politici aan de macht der partijbesturen geheel zouden zijn onderworpen.

Tenslotte moest als positief nadeel worden aanvaard dat de nuttige band tussen district en volksvertegenwoordiger wordt verbroken". Al deze bezwaren hebben zich in de loop der jaren doen voelen en in niet geringe mate bijgedragen tot de huidige verstarring in het partijstelsel en de mede daaruit voortvloeiende ondoorzichtigheid van het politieke leven. In de praktijk hebben de nadelen in meerderheid en gewicht de voordelen, die aan dit stelsel verbonden zijn, verdrongen. Bij de bereidheid het bestaande systeem te verlaten zal men zich echter opnieuw moeten beraden over de eisen welke men aan een kiesstelsel moet stellen. Uitgaande van de bestaande situatie in het partijstelsel zijn de volgende criteria opgesteld waaraan het komende kiesstelsel moet voldoen:

- a. het zal moeten bijdragen tot versteviging van de band tussen kiezer en gekozene. De verhouding kiezer-gekozene dient zwaarder te wegen dan de verhouding kiezer-partij en de relatie gekozene-partij;
- b. een zekere mate van representativiteit moet in het kiesstelsel gewaarborgd zijn. Zeker niet de mathematische perfectie van ons huidige stelsel, maar wel meer dan mogelijk is in het districtenstelsel zoals dat thans in Engeland functioneert;
- c. het kiesstelsel moet bevorderen dat de kiezer zich gaat uitspreken in grotere politieke eenheden;
- d. het kiesstelsel moet verzekeren dat alle kamerleden een gelijk politiek gezag genieten en dus op dezelfde wijze verkozen worden. In een gemengd stelsel is zulks niet het geval;
- e. het stelsel moet zowel wat de stemmingsprocedure als wat de toewijzing van het aantal zetels betreft zo eenvoudig mogelijk zijn

Uitgaande van deze eisen, die in volgorde van belangrijkheid zijn gerangschikt, komt men voorlopig tot de voorkeur voor een meervoudig districtenstelsel. De kern hiervan is dat per district 2 of 3 afgevaardigden worden gekozen zonder dat stemoverdracht zal plaats vinden zoals dat thans geschiedt. Van de afgevaardigden zal worden verlangd dat zij regelmatig contact houden met de inwoners van hun district. Het zal noodzakelijk zijn dat zij in hun district kantoor houden. Dit vereiste houdt echter niet noodzakelijkerwijs in dat de afgevaardigden ook in het district wonen. Een praktisch bezwaar zou zijn dat de afgevaardigde gedwongen zou worden het grootste deel van de week buiten zijn gezin te leven. Voorts dient men te bedenken dat het niet in de allereerste plaats gaat om het bewerkstelligen van typisch regionale vertegenwoordigingen maar primair om het creëren van een aanwijsbare kiezersgroep, zonder welke een directe band en verantwoordingsplicht niet mogelijk is. De gedetailleerde uitwerking van dit systeem zal op korte termijn binnen D'66 worden toevertrouwd aan een speciale staatsrechtelijke commissie van deskundigen.

4) De opkomstplicht bij de verkiezingen dient te worden afgeschaft.

Toelichting: In ons land is de opkomstplicht steeds gezien in verband met het stelsel van evenredige vertegenwoordiging. Voorzover de argumenten pro hiermee verband houden, vervallen zij bij het verlaten van dit stelsel. Daarnaast moet worden vastgesteld dat de theoretische rechtvaardiging van de opkomstplicht gefundeerd werd in een opvatting dat kiesrecht niet het genot van een recht is, waarover men vrij kan beschikken maar de vervulling inhoudt van een functie ten behoeve van de staat. Echter, wanneer het doel van het kiesrecht ligt in het tot uiting brengen van de rechtsovertuigingen van het volk dan wordt dit doel niet door de opkomstplicht gediend. De staat is niet gebaat met de stem van kiezers die onverschillig staan tegenover de publieke zaak. Daarenboven gaat D'66 uit van de democratische mondigheid van de huidige kiezer. Hiertoe behoort ook de erkenning van het vermogen zelf te beslissen over het al of niet uitoefenen van zijn kiesrecht. Tenslotte is er de overweging dat het niet mogelijk is gebleken het niet voldoen aan de opkomstplicht - hetgeen een strafbaar feit is - ook te vervolgen volgens de regels van de wet.

5) Ter versterking van de positie van het parlement ten opzichte van de regering is het dringend gewenst dat een bij de wet uitgewerkt instituut van "hearings" wordt ingevoerd.

Toelichting: Het is van het grootste belang dat ter veiligstelling van de democratie t.o.v. de regering een zo sterk mogelijk democratisch tegenwicht in het parlement kan worden gevormd. Hearings kunnen hierbij een belangrijk middel zijn. Gedacht wordt aan het volgende:

- a. Bij de wet wordt de verplichting vastgesteld, volgens door de wet gegeven regelen, dat het parlement - vóórdat een wetsontwerp of nota de nu gebruikelijke parlementaire behandeling ondergaat - iedere burger in de gelegenheid stelt zich daarover te uiten. Wie gehoord zal worden beslist de commissie of afdeling die met de betreffende "hearing" is belast.
- b. Het parlement moet zodanig in afdelingen en commissies zijn georganiseerd dat de onder a. bedoelde "hearings" steeds door vaste afdelingen of commissies gehouden kunnen worden.
- c. De onder b. bedoelde commissies en afdelingen kunnen, onder nader wettelijk te formuleren beperkingen met het oog op de bijzondere belangen der burgers, een ieder (met name ministers en hoofden van diensten, instellingen, bedrijven) dwingen te verschijnen om gehoord te worden met uitzondering van de minister-president en uiteraard de koning en de leden van zijn huis.
- d. De onder b. genoemde afdelingen en commissies kunnen een ieder horen onder ede; de wet stelt regels over het verschoningsrecht.
- e. De "hearings" zijn in beginsel openbaar.
- f. Ook over beleidsvragen kunnen "hearings" worden gehouden; daarbij geldt echter niet het onder a. vermelde recht van een ieder om gehoord te worden.

6) Het overheidsapparaat zal voortdurend gecontroleerd moeten worden op zijn organisatie en efficiency. Daartoe zal in het parlement een uitvoerige vaste commissie in het leven geroepen moeten worden, die over verstrekkende bevoegdheden beschikt.

Toelichting: Door deze parlementaire commissie zullen vele klachten over het functioneren van de overheid kunnen worden weggenomen. Het dwingt de overheid rekening te houden met een kritisch ingestelde commissie die erop toeziet dat soberheid, organisatie en efficiency de kenmerken van het overheidsoptreden zijn. De overheid heeft een dienende taak die onder meer tot uitdrukking behoort te komen in een bescheiden optreden.

- 7) De volksvertegenwoordiger dient beter te worden toegelust om zijn taak te kunnen vervullen. Daartoe zal noodzakelijk zijn:
- a. een hogere honorering;
 - b. aanzienlijke uitbreiding van de hem ter beschikking staande staf;
 - c. vernieuwing en verruiming van de huisvesting van het parlement.

Toelichting: Het ambt van volksvertegenwoordiger verdient aanzienlijk hogere honorering. Deze versterkt zijn onafhankelijkheid en biedt de mogelijkheid dat de afgevaardigde zijn werk opvat als een volledige dagtaak. Verdubbeling van de huidige honorering is wenselijk. Een uitgebreide staf van medewerkers dient de volksvertegenwoordiger terzijde te staan. Voor het parlement als geheel kunnen - naast of binnen de griffie - wetenschappelijke medewerkers worden aangesteld om het parlementaire werk voor te bereiden en te begeleiden. Deze versterking is essentieel voor het soepel en doeltreffend werken van de commissies en het systeem der "hearings". Naast deze uitbreiding van de staf voor het parlement in zijn geheel zouden de leden van de volksvertegenwoordiging individueel beschikking dienen te krijgen over een bepaald bedrag (redelijkerwijs thans f. 100.000,-) per jaar. Dit bedrag kan hij, onder controle van parlementaire comptabelen, gebruiken voor die uitgaven welke hij voor een juiste vervulling van zijn ambt wenselijk en noodzakelijk acht. Hij zou bijv. over een eigen bureau met personeel en materiële hulpmiddelen moeten kunnen beschikken. Een noodzakelijke verruiming van de parlementaire huisvesting vloeit voort uit bovenstaande voorstellen. Het Rijk dient mee te werken aan voldoende huisvesting voor een sterk parlement-nieuwe stijl.

- 8) Het aantal functies dat onverenigbaar is met het lidmaatschap van de Tweede Kamer moet worden uitgebreid. Het burgemeesterschap, het lidmaatschap van de SER en het ambt van gemeentesecretaris moeten op korte termijn onverenigbaar worden verklaard met het lidmaatschap van de Tweede Kamer.

Toelichting: Zeker in een parlement "nieuwe stijl" zullen terwille van de doorzichtigheid van en de verantwoordingsplicht voor de besluitvorming hoge eisen moeten worden gesteld aan de onafhankelijkheid. Ten aanzien van publiekrechtelijke functies moet onverenigbaarheid worden aangenomen waar als gevolg

van cumulatie een dusdanige verstrengeling van adviserende, bestuurlijke, wetgevende en rechtelijke activiteiten ontstaat dat onduidelijkheid ervan het gevolg is met betrekking tot de verantwoording. Privaatrechtelijke functies moeten in principe verenigbaar zijn met het kamerlidmaatschap hoewel dit bij juiste uitoefening als een volledige dagtaak moet worden beschouwd. Het dient echter aan de kiezer in principe te worden overgelaten of hij een afgevaardigde wil die daarnaast ook vakbondsbestuurder is dan wel bestuurder van een werkgeversorganisatie.

9) In een parlement "nieuwe stijl" is geen rol weggelegd voor een Eerste Kamer. Deze zal derhalve moeten verdwijnen.

Toelichting: Bij een versterkte volksvertegenwoordiging werkt dubbele behandeling der onderwerpen slechts vertragend. Wat betreft het waken tegen overijling en de waan van de dag, argumenten die graag worden aangevoerd ter verdediging van de Eerste Kamer, moet worden vastgesteld dat hiervoor niet persé een tweede wetgevingsinstituut noodzakelijk is. De proeve van een nieuwe grondwet oppert reeds de mogelijkheid dat Eerste en Tweede Kamer gezamenlijk beraadslagen en besluiten over kwesties die in de grondwet niet met name worden uitgesloten. Hieruit blijkt dat een tweekamerstelsel voor een juiste wetgeving niet langer meer essentieel wordt geacht. Men heeft echter de moed niet kunnen opbrengen om principieel de stelling te verdedigen dat de Eerste Kamer behoort te verdwijnen.

10) Waar decentralisatie mogelijk is, is zij gewenst. Decentralisatie mag echter niet leiden tot verzwakking van de plaatselijke bestuurskracht, ook niet op het platteland. Vorming van bovengemeentelijke organen moet worden gestimuleerd. Hierbij mogen de provinciale grenzen geen hinderpaal zijn, wanneer de doeltreffendheid de overschrijding van deze grenzen zou vergen. Hervorming van de bestuursstructuur van gemeenten en provincies dient te worden bestudeerd.

11) Ten aanzien van het burgemeestersambt is D'66 van mening dat het wenselijk zou zijn wanneer deze ambtsdrager rechtstreeks door het volk zou worden gekozen, zonder dat de doeltreffendheid van het gemeentelijk bestuur daaronder zou lijden. Als overgangsfase naar de rechtstreeks gekozen burgemeester zal zo spoedig mogelijk de regeling ontworpen moeten worden dat de burgemeester door het kabinet wordt benoemd uit een voordracht van drie kandidaten, opgesteld door de gemeenteraad.

Toelichting: De voorgestelde tussenfase heeft de verdienste dat de voornaamste bezwaren, die aan het huidige systeem kleven, worden weggenomen. Bovendien zal uit de praktijk waarschijnlijk snel blijken in hoeverre rechtstreekse verkiezingen van de burgemeester een voor de gemeente zelf gewenste zaak is.

12) De burgemeester is verplicht verantwoording af te leggen aan de gemeenteraad over alle facetten van zijn beleid met betrekking tot de handhaving van de openbare orde. In een wettelijke regeling zal deze verantwoordingsplicht duidelijk tot uiting moeten komen.

13) Het recht van petitie, zoals het in de grondwet staat omschreven, dient te worden aangevuld met de erkenning van een recht op gemotiveerd antwoord. Een petitie door een nader vast te stellen groot aantal burgers ondertekend, zal door de Kamer in openbare behandeling moeten worden genomen.

Toelichting: De volksvertegenwoordiging is op het ogenblik niet verplicht een gemotiveerd antwoord te geven op een petitie. De vrees dat door deze verplichting het parlementaire werk grote hinder zou ondervinden door toedoen van querulanten is ongegrond. Immers bij onredelijke herhaling van het verzoek kan naar een eerder antwoord worden verwezen.

14) Binnen een radicale democratie zal individualisering van het kiesrecht binnen de PBO noodzakelijk zijn alsmede een vereenvoudiging van het opheffingsrecht.

15) Openbaarheid zij regel in het overheidsbeleid. Het recht van toegang van de individuele burger tot nader te omschrijven overheidsdocumenten moet worden verruimd.

16) De zin van het bestaan van de BVD dient te worden bestudeerd. Scherpere controle op deze instelling is in ieder geval noodzakelijk.

VRIJHEIDSRECHTEN

Een democratie die werkelijk leeft is dienstbaar aan de vrije gedachtenvorming van de burger. Deze moet zich onbelemmerd kunnen uiten en zijn geestelijke bijdrage kunnen leveren aan het geheel. De rechtsregels moeten de burger derhalve deze vrijheid garanderen. Voorzover deze vrijheid met andere belangen in botsing kan komen, en de overheid regelend moet optreden, moet de justitie niet fungeren als een verre vaderlijke macht, die de burger met een vaag onbehagen tegemoet treedt. De justitie moet zich doen kennen als een vertrouwd instrument van de democratie.

1) Vrijheidsrechten dienen in de grondwet te worden vastgelegd en kunnen, alleen in noodzakelijke gevallen, door de wet worden beperkt. De rechter moet de wet aan de grondwet kunnen toetsen.

Toelichting: De essentiële rechten die het individu heeft jegens de overheid worden wel aangeduid als grondrechten, fundamentele vrijheden, rechten van de mens en vrijheidsrechten. Gekozen werd voor de term "vrijheidsrechten", nu deze, beter dan de andere benamingen, in één woord samenvat waarom het in wezen gaat, namelijk de persoonlijke vrijheid van de mens te garanderen tegenover het staatsgezag. Om het grote belang van deze rechten te onderstrepen, is het nodig dat zij in de grondwet worden opgenomen. Op dit ogenblik zijn wel bepaalde vrijheidsrechten in de grondwet opgenomen, doch andere gelden alleen doordat Nederland partij is bij het Verdrag van Rome. Een moderne staat mag echter niet volstaan met het laten regelen van zulke fundamentele rechten in internationale verdragen alleen. Opneming van alle vrijheidsrechten in de grondwet van ons land is om die reden geboden. Het is nodig om de vrijheidsrechten op noodzakelijke punten te kunnen beperken. Ook de internationale verdragen kennen inbreukmogelijkheden, waarbij meestal verwezen wordt naar de openbare orde.

Dat criterium blijkt echter in de praktijk bij herhaling te ruim, waardoor de vrijheidsrechten onvoldoende gewaarborgd zijn. Om die reden wordt voorgesteld de beperkingen te regelen bij de wet (dus niet in een Algemene Politie Verordening) en bovendien de rechter de bevoegdheid te geven iedere wet te toetsen aan de in de grondwet genoemde vrijheidsrechten. Er is naar gestreefd om de zogenaamde "vrije meningsuiting" , die in feite alleen drukpersvrijheid is, te maken tot een echte uitingsvrijheid. De grondwetgever heeft er in de vorige eeuw nog niet van uit kunnen gaan dat de (massa) communicatiemiddelen een zo grote vlucht zouden nemen. De behoefte bovendien om te communiceren in de veel opener samenleving van heden, is vele malen groter dan in de samenleving van de 19de eeuw. Verschil in behandeling van de pers, radio, T.V. e.d. is dan ook onjuist en dient te vervallen. Daar komt bij dat de ontplooiing van de mens ertoe leidt dat een burger nu volwassen genoeg is om zelf zijn verantwoordelijkheid ten opzichte van zijn medeburgers te dragen. Een vrije uiting van meningen zonder voorafgaande censuur (te denken valt aan een spreekverbod, opgelegd door een burgemeester), maar met ieders eigen verantwoordelijkheid die achteraf kan blijken, behoort uitdrukkelijk in de grondwet geregeld te zijn. In het kader van deze gedachtengang past dezelfde vrijheid ten aanzien van demonstraties. De onbevredigende en ontoelaatbare praktijk waarbij burgemeester of politie van te voren toestemming moeten geven voor een demonstratie en zelfs voor de daarbij mee te dragen leuzen, is in strijd met de vrijheid van de burgers en het vertrouwen dat hen door de grondwet moet worden gegeven. Blijkt dat een bepaalde demonstratie in feite een strafbare gedraging is of oplevert, dan zullen de deelnemers zich daarvoor achteraf voor de rechter moeten verantwoorden. Hij, niet de politie of de burgemeester, is geroepen om te oordelen over de toelaatbaarheid van menselijke gedragingen. Omdat een demonstratie een collectief gebeuren is, is regeling daarvan analoog aan de vergaderingsvrijheid juister dan een verwijzing naar de uitingsvrijheid die vooral het individu betreft.

2) Zoals nu voor de drukpersvrijheid geldt, dient - behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet - meningsuiting in welke vorm dan ook, vrij te zijn van voorafgaande toestemming van de overheid.

Evenals het recht tot vereniging en vergadering dient de vrijheid van demonstratie als vrijheidsrecht erkend te worden.

3) Naast de reeds bestaande vrijheid van godsdienst, dient de vrijheid van levensbeschouwing uitdrukkelijk erkend te worden.

Toelichting: De partij zal zich verzetten tegen elke inbreuk hoe gering ook, op de geestelijke vrijheid. Zij gaat uit van de gelijkberechtigtheid van alle geestelijke stromingen voor de overheid; geen enkele geestelijke stroming kan daarom aanspraak maken op bijzondere bescherming.

4) De bestaande onschendbaarheid van het briefgeheim dient evenzeer te gelden voor de telefoon en andere vormen van communicatie via openbare kanalen. Ook hierop mag alleen inbreuk worden gemaakt op last van de Rechter, in door de wet te noemen gevallen.

WET EN RECHT

De gehele organisatie van de samenleving zal dienstbaar moeten zijn aan de leefbaarheid ervan. Voor de wetgeving en de toepassing daarvan betekent dit dat beide zich naar vorm en inhoud voortdurend moeten aanpassen aan de door de gemeenschap aanvaarde nieuwe inzichten in deze leefbaarheid. Wetsbepalingen, die verouderd zijn, dienen te worden gewijzigd of eventueel afgeschaft. (Voorbeelden: pornografie, godslastering, filmcensuur, echtscheidingsgronden, huwelijkstoestemming tot 30 jaar etc.)

Strafrechtspleging

1) Teneinde de behandeling van strafzaken in eerste instantie een minder formeel karakter te geven, dient deze in beginsel aan een alleensprekend rechter te worden toevertrouwd.

Toelichting: De behandeling van zijn zaak ter terechtzitting en het in het vonnis tot uiting komende oordeel van de rechter spreekt ook de zich van zijn daden bewuste verdachte in zeer vele gevallen weinig aan, terwijl juist begrip voor de redenen van de strafoplegging een primaire bouwsteen voor reclassering is. De collegialiteit van het Hof of Rechtbank weerhoudt de rechters van weloverwogen individuele observaties bij de behandeling. In de rechtspraak door Politierechter en Kantonrechter blijkt de meer persoonlijke benadering door de alleensprekende rechter. In de uitlatingen bij de behandeling wordt op de motivering van het vonnis vooruitgelopen en deze motivering kan - hetzij bij mondeling vonnis, hetzij bij een toelichting op het spoedig gewezen schriftelijk vonnis, hetzij in een schriftelijk vonnis, dat niet de grootste gemene deler is van drie individuele oordelen - sprekender zijn.

Het gevaar van een te individuele beoordeling wordt beperkt door de persoonlijke staat van dienst, welke de rechter automatisch door zijn appelrechters bijgehouden ziet. Het steeds door tenminste drie rechters te behandelen appel - dat in de thans geldende regeling aan waarde inboet door de gelijkvormigheid met de behandeling in eerste instantie - krijgt meer reliëf door de afwijkende benadering. Gedacht wordt aan de mogelijkheid de gehele rechtspraak zoals deze thans door de Rechtbank in eerste instantie geschiedt aan alleenrechtspreekers toe te vertrouwen. Mogelijk ware uitzondering te maken voor bepaalde delicten, indien hetzij O.M. hetzij raadsman om een meervoudige kamer verzoekt. Door de dan verkregen personeelsbesparing kunnen vrijgekomen rechters zich mede wijden aan de berechting van overtredingen, eventueel door samenvoeging van het corps der Kantonrechters en dat der "Politierechters". De behandeling daarvan kan dan beter tot haar "recht" komen.

2) Door scherpere wettelijke regeling dient de toepassing van voorlopige hechtenis slechts in uitzonderingsgevallen mogelijk te zijn.

Toelichting: Ondanks de dikwijls van verschillende zijde geuite kritiek, die zelfs haar weerslag heeft gevonden in enige ministeriële circulaires, blijven openbaar ministerie en rechterlijke macht de voorschriften van art. 64 W.v.Sv., ten aanzien van de voorlopige hechtenis toepassen op een wijze die niet geacht kan worden met de strekking van bedoelde voorschriften in overeenstemming te zijn. In plaats van uitsluitend preventieve detinering onvermijdelijk te achten op grond van vrees voor herhaling, collusie of ontvluchting, berust de toepassing van deze diep ingrijpende maatregel dikwijls, zo niet meestal, op de gedachte dat een straf, die waarschijnlijk toch moet worden ondergaan, beter dadelijk kan aanvangen. Wetswijziging lijkt de enige oplossing om aan de hierboven gesignaleerde praktijk een einde te maken, al betreffen de genoemde bezwaren in wezen niet zozeer de formulering doch de toepassing van art. 64 W.v.Sv.

Politie

3) Evenals de bevoegdheden van de politie bij de opsporing van strafbare feiten in het Wetboek van Strafvordering nauwkeurig wettelijk omschreven zijn, dienen haar bevoegdheden bij de handhaving van de openbare orde een soortgelijke wettelijke regeling te vinden.

Toelichting: Het is vrijwel onmogelijk een duidelijke grens te trekken tussen handhaving van de openbare orde en voorkoming of opsporing van strafbare feiten. Beide taken zijn in eerste instantie toevertrouwd aan de politie. Een duidelijke wettelijke regeling wat de politie mag doen ter handhaving van de openbare orde, is een noodzakelijk vereiste voor de rechtszekerheid van de burgers en van de politiefunctionarissen zelf. Het gaat niet langer aan te stellen - zoals de ministers van justitie en binnenlandse zaken bij de behandeling van de politiewet in het parlement deden - dat het achterwege laten van een duidelijke regeling in deze niet in strijd is met de beginselen van een rechtsstaat, omdat de rechtmatigheid van het politieoptreden in laatste instantie ter beoordeling van de onafhankelijke rechter staat. Het gaat hier om de eerste instantie op straat, waar de politie moet weten wat zij in redelijkheid mag doen zonder gevaar te lopen tot lering en vermaak van de burgers besprongen te worden met een proces, en waar de burgers er recht op hebben te weten wat zij kunnen doen, zonder het risico te lopen door de politie besprongen te worden.

4) Het onderzoek naar en de rapportering over misslagen door politieambtenaren, in de uitoefening van hun functie begaan, dienen te worden opgedragen aan een van de politie geheel los staande instantie.

De huidige praktijk, waarbij het onderzoek naar mogelijke fouten van politieambtenaren doorgaans wederom aan politieambtenaren wordt opgedragen, is in hoge mate onbevredigend, omdat welhaast onvermijdelijk is - althans door de burger als onvermijdelijk gevoeld zal worden - dat de resultaten van dit onderzoek "gekleurd" zullen worden door de opvattingen, die bij de politie zelf omtrent een juiste uitoefening van haar taak bestaan. In dit soort zaken dient zelfs de schijn

van partijdigheid te worden vermeden, hetgeen beslist niet het geval is, indien het onderzoek door politieambtenaren van een ander korps of onderdeel wordt verricht.

5) De gemeentelijke politiekorpsen dienen geïncorporeerd te worden in het korps rijkspolitie.

Toelichting: Onze politie-organisatie, die uiteenvalt in een korps rijkspolitie en ongeveer 120 zelfstandige gemeentelijke politiekorpsen, is een anachronisme. Door de bevolkingsaanwas zal deze organisatie, nationaal gezien, steeds slechter worden, doordat het aantal gemeenten met meer dan 25000 inwoners toe zal nemen. Bij één landelijk politiekorps komt de ingewikkelde en daardoor slecht functionerende bijstandsregeling te vervallen. Vele andere voordelen als grotere kostenbesparing, grotere promotiekansen, betere detacheringsdifferentiatie, kunnen hiervan het gevolg zijn.

Stakingsrecht

Het is noodzakelijk dat de wet, in aansluiting op internationale regelingen en buitenlandse wetgeving, het stakingsrecht als zodanig erkent. Uitzonderingen voor bepaalde categorieën werknemers, zoals b.v. ambtenaren, dienen niet te worden gemaakt. De bestaande rechtspraak, die staking als contractbreuk ziet welke alleen in bijzondere gevallen toelaatbaar is, gaat van een verkeerd uitgangspunt uit. Zij doet er onvoldoende recht aan wedervaren, dat de staking een van de belangrijkste machtsmiddelen van de werknemers is om invloed uit te oefenen op de sociaal-economische verhoudingen.

6) Het recht van alle werknemers om te staken - ongeacht of de staking door een erkende vakbond wordt georganiseerd - dient in de wet te worden erkend. De rechter moet echter een staking kunnen verbieden in geval van evidente onrechtmatigheid. Hier- van kan alleen sprake zijn

- a) als het beoogde doel ongeoorloofd is;
- b) als een schromelijke onevenredigheid bestaat tussen het beoogde doel en het gebruikte middel;
- c) als de manier waarop het middel gebruikt wordt, onbehoorlijk is.

Toelichting: Dat de wet de staking erkent, bete- kent niet dat iedere staking geoorloofd zal zijn. Net als alle menselijke gedragingen in het maat- schappelijk verkeer door de rechter getoetst kun- nen worden op eventuele onrechtmatigheid (onbe- hoorlijkheid ten opzichte van derden), zal dat met de staking moeten gebeuren. De toetsing van de Rechter wordt in het voorstel beperkt tot gevallen van evidente onrechtmatigheid, dat wil zeggen: gevallen die duidelijk over de schreef gaan.

Het voorstel omschrijft bovendien, ter onder- streping van het uitgangspunt dat staking ge- oorloofd is, in welke gevallen het mogelijk zal zijn een verbod op te leggen. (Over andere sancties, die in de praktijk geen rol spelen, behoeft hier niet te worden gesproken.) Voor een verbod wordt een drieledig criterium aan- gelegd:

- a) Doel: Staking in strijd met wet, C.A.O. of bindende loonregeling zal hieronder vallen. Ook andere doelen die ongeoorloofd zijn, kunnen door de staking beoogd worden. Ligt het doel in ver- betering of bescherming van arbeidsvoorwaarden, dan zal de Rechter niet licht mogen oordelen dat het ongeoorloofd is.
- b) Wanverhouding doel-middel. Is het beoogde sta- kingsdoel relatief gering dan zal een verbod op zijn plaats zijn. Hierbij is onder meer te den- ken aan een staking die zeer ernstige schade aan het sociaal-economische bestel toebrengt. Hierin is een belangrijke beperking gelegen van de vrij- heid tot staken, welke in principe ook aan over- heidspersoneel niet mag worden ontzegd.

c) Gebruik van het middel. Staking is in beginsel het uiterste middel om af te dwingen wat door onderhandelingen niet bereikt wordt. Ook dat middel moet op een op zichzelf fatsoenlijke manier gehanteerd worden, dat wil zeggen: eerst nadat andere middelen geprobeerd zijn, en niet als overrompeling.

Als criterium voor de geoorloofdheid van een staking wordt niet het organiseren daarvan door een vakbond gehanteerd. Daargelaten de mogelijkheid om apart een bond op te richten om een bepaalde staking te organiseren, zou het de bond in een scheve positie ten opzichte van zijn leden en de werkgevers plaatsen. Iedere actie tegen het advies van de bond in zou immers direct onrechtmatig zijn. Iedere actie door de bond uitgelokt, zou daartegenover onrechtmatig zijn, zodat é'n onderhandelingspartij het in zijn hand heeft zijn eigen gedragingen te legaliseren. Te verwachten valt wel, dat een door een bond georganiseerde staking met meer oog voor de belangen van derden zal worden uitgeroepen, dan een wilde staking. Evidente onrechtmatigheid en dus de mogelijkheid tot verbod, zal dan weinig voorkomen.

7) Het stakingsverbod voor ambtenaren en voor spoorwegpersoneel dient te vervallen.

Echtscheiding

8) De wet dient echtscheiding met onderling goedvinden te erkennen. Voorts moet zij echtscheiding toestaan op vordering van één der partijen op grond van zodanige - door de Rechter te beoordelen - gedragingen van de ander, dat van de eisende partij niet gevergd kan worden dat deze het huwelijk voortzet.

Toelichting: Het uitgangspunt is geweest, dat de echtgenoten zelf kunnen en behoren te beoordelen of een voortzetting van het huwelijk zin heeft. Ook de beantwoording van de vraag of de

mislukking van het huwelijk tot ontbinding daarvan moet leiden - hetgeen onder meer kan afhangen van de opvatting die de echtgenoten over het huwelijk als instelling hebben - behoort aan de echtgenoten zelf te worden overgelaten. Ieder streven om tot een verplicht onderzoek door derden - hetzij de rechter, hetzij een "instantie" - naar de gegrondheid van de beslissing der echtgenoten te geraken, dient te worden afgekeurd. Dit uitgangspunt wordt bevestigd door de omstandigheid, dat sedert ruim 80 jaar in de praktijk de echtscheiding bij onderling goedvinden mogelijk is geweest en nimmer is aangetoond dat dit tot zogenaamd lichtvaardige echtscheidingen heeft geleid. Reeds om die reden is het onnodig en ongewenst om aan de echtscheiding bij onderling goedvinden voorwaarden te verbinden als minimum-duur van het huwelijk, vertraagde procesgang en het stellen van de eis dat partijen het ook over de regeling van de gevolgen van de echtscheiding in details eens moeten zijn; voorwaarden die in de thans gevolgde praktijk evenmin worden gesteld. Indien partijen het erover eens zijn dat het huwelijk behoort te worden ontbonden, doch niet over de regeling van de gevolgen der echtscheiding - gezag over de kinderen, alimentatie, boedelscheiding -, kunnen zij, of kan een hunner, de beslissing dienaangaande aan het oordeel van de Rechter onderwerpen.

Gedragingen van de andere echtgenoot als echtscheidingsgrond verdient de voorkeur boven een toestand - bijvoorbeeld "onheerbare tweespalt"; gedragingen geven namelijk meer zekerheid dat de uitslag van het geding niet uitsluitend van het persoonlijk inzicht van de rechter afhankelijk is.

9) De Rechter zal in een echtscheidingsprocedure aan de economisch sterkere de verplichting kunnen opleggen bij te dragen in de kosten van het levensonderhoud van de economisch zwakkere, ook indien de echtscheiding tegen deze laatste is uitgesproken. De Rechter bepaalt in geval hij een dergelijke verplichting oplegt, òf en in hoeverre de economisch zwakkere de op het moment van de echtscheiding bestaande rechten op pensioen behoudt.

Toelichting: Echtscheidingen op vordering van één der echtgenoten zullen vrijwel zeker niet tot het verleden gaan behoren, al was het maar omdat bezwaren van levensbeschouwelijke aard aan echtscheiding bij onderling goedvinden in de weg kunnen staan. De ervaring heeft geleerd dat de aanwezigheid van "schuld" in de wettelijke zin niet altijd betekent dat het mislukken van het huwelijk ook daadwerkelijk aan uitsluitend de "schuldige" echtgenoot kan worden verweten. Ook bewijsproblemen spelen hierbij een belangrijke rol.

Bovendien kan een verwijtbare gedraging van één der echtgenoten - b.v. een incidenteel overspel - wèl de conclusie wettigen dat de andere echtgenoot niet meer verder met deze huwelijkspartner hoeft door te gaan, maar niet dat de "schuldige" echtgenoot ook nog economisch gestraft hoeft te worden. Het koppelen van alimentatie aan de "schuldvraag" kan tot grove onbillijkheden leiden en is daarom ongewenst. Hoewel de Rechter wel degelijk de "schuld" zal betrekken bij de beantwoording van de vraag of een onderhoudsuitkering op haar plaats is, moet hij de vrijheid hebben om andere factoren - zoals duur van het huwelijk, leeftijd van de betrokkenen en aanwezigheid van kleine kinderen - zwaarder te laten wegen.

10) De Rechter bepaalt bij zijn beslissing over de toewijzing van de kinderen tevens òf en in welke mate de niet met het gezag beklede ouder contact met zijn kinderen kan onderhouden, gelet op hun belang.

SOCIAAL EN ECONOMISCH BELEID

Naast het beleid gericht op economische groei moet ernaar gestreefd worden dat de groeiende welvaart voor allen beschikbaar wordt. Aangezien een ieders welzijn in grote mate mede bepaald wordt door zijn reële inkomen moet naar een zo krachtig mogelijke groei van het reële inkomen per inwoner worden gestreefd. Hierbij moet evenwel ook aan andere zaken die het welzijn bepalen (bijv. meer vrije tijd i.p.v. meer inkomen) een ruime plaats worden toegemeten. Het sociaal-economisch beleid moet als uitgangspunt nemen het principe van sociale rechtvaardigheid. Sociale rechtvaardigheid is niet aanwezig zolang niet elke Nederlander:

- de zekerheid heeft van een welvaartsvast minimumloon ongeacht zijn capaciteit;
- over een woning kan beschikken die beantwoordt aan de moderne levensbehoeften;
- verzekerd is van een verantwoorde gezondheidszorg;
- geen financiële barrière ontmoet wanneer hij een voor hem geëigend onderwijs wenst te volgen;
- zeker kan zijn van een verantwoorde voorziening van zijn oude dag.

D'66 meent dat in onze samenleving nog niet aan al deze voorwaarden is voldaan.

Het economische groeibeleid

1) Het overheidsbeleid moet gericht zijn op het bevorderen van de economische groei op lange termijn. Dit kan betekenen dat tijdelijk het bevorderen van de investeringen voorrang moet krijgen boven het bevorderen van de consumptie. Voor dit groeibeleid zullen zoveel arbeidskrachten nodig zijn dat ook bij een verdergaande automatisering de volledige werkgelegenheid verzekerd zal zijn. Dit laatste blijft één van de fundamenten van onze samenleving.

- 2) Bij de bevordering van de economische groei heeft de regering een tweeledige taak:
- een indirecte d.w.z. het scheppen van zo'n klimaat dat goed georganiseerde ondernemingen in een normale bedrijfstak winstgevend kunnen produceren zodat voldoende mogelijkheden tot uitbreiding van productie van goederen en diensten mogelijk zijn.
 - een directe door het leveren van een wezenlijke bijdrage middels het nemen van de volgende maatregelen:
 - a. met grote prioriteit meer financieel bij te dragen aan een krachtige ontwikkeling van de sectoren onderwijs, toegepaste research t.b.v. de industrie, openbare nutsbedrijven, havens en industrie; waar mogelijk moeten rendementsberekeningen worden toegepast;
 - b. het voeren van een bedrijfstakgewijze en regionale structuurpolitiek, waarbij arbeidskrachten en kapitaalgoederen daar worden aangewend waar zij de grootste bijdrage leveren tot het nationale produkt. Deze bedrijfstakgewijze en regionale structuurpolitiek moet gevoerd worden op basis van meerjarenplannen opgesteld in nauw en regelmatig overleg met werknemers- en werkgeversorganisaties. Sanering van te kleine bedrijven moet worden gestimuleerd;
 - c. een krachtige stimulering van de particuliere besparingen o.a. door spaarregelingen (w.o. spaarloon en popularisering van het effectenbezit). Het is zinloos wanneer de regering een dergelijk beleid voert zonder te zelfder tijd al het mogelijke te doen om de inflatie te bestrijden.

Toelichting: Het bovenstaande programmapunt kan alleen dan gezond worden uitgevoerd als de regering in samenwerking met het Centraal Plan Bureau en het Centraal Bureau voor de Statistiek elk jaar programmeert voor een periode van bijv. vier jaar. In deze vierjarenplannen moeten de beleidskeuzen op grond waarvan het plan wordt uitgewerkt naar voren komen. Een beter overleg tussen de overheidsdiensten bij de opstelling van deze plannen is dringend gewenst. Voor het particuliere bedrijfsleven zijn deze plannen overwegend oriënterend. Voor de overheidssector moeten meerjarige begrotingen worden opgesteld waarin ook de financiering van de lagere overheden zijn opgenomen.

- 3) In het kader van het economisch groeibeleid moeten fiscale en maatschappelijke maatregelen genomen worden zodat ook de vrouw in het productieproces kan worden opgenomen. Gelijke arbeid voor mannen en vrouwen moet gelijk beloond worden.

Toelichting: Doordat het inkomen dat een gehuwde vrouw verdient opgeteld wordt bij het inkomen van de man, wordt over dit inkomen zoveel belasting geheven dat de aantrekkelijkheid

om te werken voor de vrouw niet groot is. Zowel de gehuwde als de ongehuwde vrouw hebben recht op arbeid, evenzeer als de man. Voor vrouwen met gezinsverantwoordelijkheid die ingeschakeld willen worden in het maatschappelijke en economische leven bestaat een reële behoefte aan speciale dienstverleningen teneinde het mogelijk te maken de verantwoordelijkheid tegenover haar gezin te combineren met die tegenover haar werk. Aan dit aspect wordt van overheidswege nog weinig aandacht geschonken.

- 4) Op korte termijn zal een ministerie van technologische ontwikkeling en automatisering moeten worden ingesteld dat zich bezig moet houden met de stimulering en met de bestudering van de gevolgen van
- a. de wetenschappelijke ontwikkeling;
 - b. de technisch-economische mogelijkheden daarvan voor de toekomstige maatschappij.

Toelichting: De problemen en gevolgen van automatisering zijn van een dergelijke omvang dat zij een centrale bestudering en een centraal beleid onder verantwoordelijkheid van een minister rechtvaardigen. Het nieuw op te richten ministerie zal het initiatief moeten nemen om te komen tot regionale informatiecentrales (computercentra) die verbonden met elkaar, alsook met de centrale informatieverwerkende apparatuur, zorg dragen voor de behoeften van de regionale overheid en het bedrijfsleven. De organisatie van het overheidsapparaat, van de wijze van begroten en financieren, van het stelsel van belastingen en sociale verzekeringen en van de inning daarvan, zal kritisch moeten worden bestudeerd in het licht van de moderne ontwikkeling. Het streven moet daarbij gericht zijn zowel op een belangrijke verbetering van de administratieve efficiëntie als ook op een vergroting van de sociale rechtvaardigheid door meer rekening te houden met uitzonderlijke omstandigheden. Dat kan nl. bereikt worden met een computer. Bovendien moet een centrale machinale opslag van bevolkingsgegevens ontwikkeld worden. De toegankelijkheid van deze informatie moet vanzelfsprekend wettelijk geregeld worden. Ook voor de integratie van de automatisering in onze samenleving moet een vierjarenplan worden opgesteld, waarbij in het bijzonder aandacht moet worden besteed aan de kwantitatieve veranderingen in de personeelsbehoefte. Grote aandacht zal besteed moeten worden aan de omscholing en herplaatsing van arbeidskrachten.

Deze taak is zo omvangrijk dat de oprichting van een apart ministerie hiervoor geheel gerechtvaardigd wordt.

5) Overheid en bedrijfsleven moeten zich samen richten op bevordering van wetenschapsbeoefening en verbetering van het technisch kunnen. Doorstroming van laboratoriumresultaten van en naar de industrie en coördinatie van onderzoeken vereisen meer zorg.

6) Door het voortdurende proces van economische groei kunnen bepaalde sociale categorieën buiten hun schuld bedreigd worden in hun bestaan. De overheid dient in een dergelijke situatie, die van geval tot geval beoordeeld wordt, die maatregelen te nemen die naar de normen van sociale rechtvaardigheid gewenst zijn.

Overheidsuitgaven

D'66 acht het onjuist de hoogte van de overheidsuitgaven à priori te fixeren op een bepaald percentage van het nationaal inkomen. Zij acht het niet uitgesloten dat als gevolg van de grote uitdaging waarvoor onze samenleving in de toekomst gesteld wordt de overheidsuitgaven een hoger percentage van het nationaal inkomen in beslag zullen nemen. Immers, de urgentie van de te treffen voorzieningen, afgewogen tegen de financiële offers, dient bij de politieke keuze beslissend te zijn. De regering moet dan ook de moed opbrengen om de hiervoor noodzakelijke offers te vragen teneinde een inflatoire ontwikkeling te voorkomen die immers altijd ontaardt in verschijnselen als discriminatie van de z.g.n. vergeten groepen, een onevenwichtige betalingsbalans en tenslotte in een noodzakelijke bestedingsbeperking.

7) Belangrijke besparingen kunnen gevonden worden door een meer uitgebreide toepassing van de automatisering. Dit kan alleen vanuit een totaalvisie tot stand worden gebracht. Voorgesteld wordt om een staatssecretaris, verbonden aan het Ministerie van Technologie en Automatisering, speciaal met deze taak te belasten. Kleine departementale efficiency-afdelingen

die thans reeds op de ministeries bestaan zullen functioneel onder deze staatssecretaris komen te staan.

Toelichting: Belangrijke besparingen kunnen worden gevonden door een meer uitgebreide toepassing van de automatisering voor het overheidsapparaat. De in de staatsrechtelijke paragraaf voorgestelde parlementaire commissie zal mede tot taak moeten hebben de stroomlijning van het overheidsapparaat te bereiken door gebruikmaking van de mogelijkheden die de automatisering biedt. Hoewel hiermede in de beginfase belangrijke overheidsuitgaven gemoeid zullen zijn zal dit op den duur belangrijk kostenbesparend kunnen werken.

8) Overheidsfinanciering van de woningwetbouw kan beëindigd worden. (Voor toelichting zie rapport Woningbouw)

Overheidsdeelneming

9) Het deelnemen in de exploitatie van de bodemschatten kan een belangrijke bron van inkomsten voor de overheid zijn. Het verdient aanbeveling dat de regering met regeringen van nabijgelegen landen in overleg treedt om te kunnen komen tot een gemeenschappelijk standpunt t.a.v. een zo groot mogelijke overheidsdeelneming in de exploitatie van de bodemschatten. Indien dit overleg niet op korte termijn kan plaats vinden, dan zal de regering bij de beoordeling van het gewenste percentage in de deelneming rekening moeten houden met de internationaal aanvaarde normen.

10) Om redenen van territoriale, kostentechnische, behoeftentypische of sociale aard kan overheidsdeelneming gewenst zijn. Een dergelijke deelneming hoeft niet vanzelfsprekend een blijvend karakter te hebben.

11) Indien de overheid uit een bedrijf treedt omdat de noodzaak van overheidsdeelneming niet meer aanwezig is dient de prijs hiervoor gelijk te zijn aan de economische waarde voor een particulier exploitant. De beoordeling hiervan dient, opdat de baten voor de gemeenschap optimaal zijn, aan objectieve deskundigen te worden opgedragen.

Toelichting: D'66 meent dat het een verouderd standpunt is een dogmatische uitspraak te moeten doen t.a.v. de wenselijkheid van overheidsdeelneming in het bedrijfsleven. Zij stelt daarentegen dat de regering van geval tot geval moet beoordelen of en in welke mate overheidsdoelneming gewenst is. Zo zou men b.v. kunnen stellen dat wanneer blijkt dat de moeilijkheden bij de Nederlandse scheepsbouw vooral te wijten zijn aan de onwil tot fusie te komen van de scheepswerven de Nederlandse regering kan stellen dat indien de gewenste fusie niet binnen vier jaar tot stand gebracht wordt een regeringscommissaris zal worden benoemd om de fusie door te voeren. Op het gebied van de scheepsbouw heeft Nederland een grote deskundigheid en een internationale faam. Het zou jammer zijn als deze deskundigheid verloren ging als gevolg van het feit dat de eigenaren niet bereid zijn, omwille van persoonlijk prestige, de noodzakelijke fusie door te voeren.

Consumentenbeleid

12) Consumentenorganisaties moeten altijd bij het overleg over vestigingsbesluiten betrokken worden.

13) Uit oogpunt van de belangen van alle consumenten (met name de werkende vrouw) moet aan winkeliers worden toegestaan twee avonden per week hun winkels open te hebben.

14) Vertegenwoordigers van de Consumentenorganisaties moeten in de S.E.R. worden opgenomen.

Inkomenspolitiek

15) Met erkenning van de wenselijkheid dat de loonpolitiek tot stand komt in het overleg tussen werkgevers- en werknemersorganisaties moet de overheid met alle daarvoor beschikbare instrumenten, met het oog op de door haar te voeren conjunctuurpolitiek, de bevoegdheden bezitten om in de loonvorming in te grijpen. Als complement hierop is een prijsbeleid nodig om tot een doeltreffende inkomenspolitiek te komen. Als algemene regel moet gelden dat vooraf de Sociaal Economische Raad geraadpleegd wordt terwijl de Tweede Kamer vanzelfsprekend de uiteindelijke controle heeft op de genomen maatregel.

Fiscale politiek

Met het fiscaal beleid streeft de regering een drieledig doel na:

- a. de financiering van de overheidsuitgaven;
- b. het dienen van de sociale rechtvaardigheid, met name de zwakke groepen;
- c. beheersing van de conjunctuur.

Bij een juiste hantering van dit instrument kan de economische groei worden bevorderd. Om het proces van economische groei doeltreffend te kunnen begeleiden is het van belang dat meer dan tot nu toe geschiedt de persoonlijke inspanning en arbeidsprestatie wordt gestimuleerd. Deze persoonlijke inzet krijgt heden ten dage een deuk doordat de sterke progressieschaal de lust tot extra inspanning niet bevordert. Daarom wordt voorgesteld de progressieschaal van onze loon- en inkomstenbelasting te veranderen voor de lage en middengroepen. Het veranderen van de progressie van onze loon- en inkomstenbelasting staat geheel buiten de vraag of, gegeven een bepaalde progressieschaal, de belastingen verhoogd of verlaagd moeten worden. D'66 is van mening dat het uitstel van vermindering van de loonbelasting tot 1 juli 1967 een juiste maatregel is geweest gezien de gespannen conjunctuur van nu.

16) D'66 stelt voor een verlaging van de huidige progressie voor de inkomensgroepen tot f. 25.000,-.

17) Tegenover deze vermindering van overheidsinkomsten wordt verhoging van overheidsinkomsten daar voorgesteld waar deze de extra arbeidsinspanning in geen enkel opzicht beïnvloedt t.w.

- a. D'66 staat voor invoering van een progressieve vermogensbelasting oplopend tot percentage van 1,2%. Hierbij zal een belastingvrije voet van f. 75.000.- gelden om het ontstaan van kleinere vermogens te stimuleren. Er zal geen kinderaf-trek mogelijk zijn.
- b. D'66 is voorstander van een aanmerkelijke verhoging van het successie- en schenkingsrecht ook bij vererving aan kinderen. Schenkingen boven de vrijgestelde bedragen dienen met het maximale tarief te worden belast.

18) In Nederland ligt in tegenstelling tot andere EEG-landen terecht het accent op de directe belastingen en niet op de indirecte. Bij de harmonisering van de belastingstelsels binnen de EEG zal een accentverschuiving ten gunste van de indirecte belastingen waarschijnlijk zijn. D'66 meent dat de regering bij de onderhandelingen hierover het standpunt moet innemen dat deze accentverschuiving zo gering mogelijk moet zijn.

Uitvoering van fiscale wetten

19) De regering moet op korte termijn streven naar een technische en administratieve vereenvoudiging van de structuur van ons huidige belastingstelsel.

20) De belastingvlucht kan tegengegaan worden door hetzij invoering van het nationaliteitsbeginsel, hetzij door uitbreiding van het woonplaatsbegrip.

21) Door de voortdurende inflatie stijgt het nominale inkomen, waardoor ieder automatisch in een hogere belastinggroep komt. Door periodieke belastingcorrectie moet hieraan tegemoet worden gekomen.

Sociale politiek

De sociale politiek dient gericht te blijven op het verschaffen van basis-voorzieningen.

22) De voorgenomen wettelijke verzekering tegen zware gezondheidsrisico's dient met de wettelijke ziekenfondsverzekering in een algemene volksverzekering te worden omgezet. Een niet te hoge betaling per artsensite dient te worden voorgeschreven, rekening houdend met inkomen en gezinsgrootte.

23) De gemeenten dienen te worden verplicht de uitvoeringsvoorschriften ingevolge de Algemene Bijstandswet te publiceren teneinde willekeur te voorkomen.

24) Voor elke werknemer, man of vrouw, dient het verkrijgen van een minimum-inkomen in te gaan op de leeftijd van 21 jaar en niet zoals thans op 23 jaar. Gehuwden beneden deze leeftijd krijgen met ingang van hun huwelijk recht op dit minimum-inkomen.

25) De kinderbijslagregeling moet zonder progressie gelden vanaf het eerste kind zonder onderscheid naar beroepsgroep.

26) Een grondige structurele en administratieve stroomlijning met als doel één centraal uitvoeringsorgaan, één centraal controleorgaan en één centraal inningsorgaan is noodzakelijk. Tevens dient een vereenvoudiging te worden doorgevoerd met het doel te komen tot één algemene wet op de sociale zekerheid.

27) Personen in dienst van publiekrechtelijke lichamen dienen in de algemene verplichte sociale verzekeringen te worden ondergebracht (met behoud van verkregen rechten).

Democratisering bedrijfsleven

Ook in het bedrijfsleven wordt een democratisering - inhoudende een verantwoordingsplicht van degenen bij wie de macht of het gezag berust tegenover degenen die aan deze macht of dit gezag zijn onderworpen - noodzakelijk geacht. In het stelsel van private ondernemingswijze productie betekent dit een verantwoordingsplicht van de ondernemingsleiding jegens de werknemers enerzijds, de aandeelhouders anderzijds.

Ondernemingsleiding en werknemers

28) De ondernemingsraad moet qua opzet als instrument ter democratisering van de menselijke betrekkingen binnen de onderneming ontoereikend worden geacht. De ondernemingsraad

stelt de personeelsvertegenwoordigers voor het conflict of zij de ondernemingsbelangen of de personeelsbelangen hebben te dienen. Voorts wordt door vermenging van de beheers- en de controlefunctie een schijn van medeverantwoordelijkheid geschapen die tot een vervreemding tussen de personeelsvertegenwoordiger en zijn achterban moet leiden. Ten derde zijn de rechten van het personeel in de ondernemingsraad onduidelijk daar de bevoegdheden van de ondernemingsraad gedeeld worden met de daarin participerende bedrijfsleiding.

29) Om dezelfde redenen dient de werknemerscommissaris te worden afgewezen.

30) De partij wil de ondernemingsraad vervangen door een personeelsraad, uitsluitend bestaande uit gekozen personeelsleden en onder voorzitterschap van een personeelslid. Deze personeelsraad - die rechtspersoonlijkheid zal dienen te bezitten - zal een aantal bevoegdheden moeten worden toegekend in aanvulling op het terzake voor de ondernemingsraad bepaalde en mutatis mutandis. Hieronder zijn te noemen:

- a. het recht om zelfstandig te vergaderen;
- b. het recht om de standpunten die de personeelsraad in haar overleg met de ondernemingsleiding inneemt openbaar te maken tenzij vitale bedrijfsbelangen hierdoor worden geschaad zulks ter beoordeling van de hieronder te noemen ondernemingskamer;
- c. de bevoegdheid tot het doen instellen van een onderzoek naar het ondernemingsbeleid in het algemeen, indien de gegronde en door de ondernemingskamer getoetste mening bestaat, dat door beleidsfouten de werknemersbelangen worden bedreigd, en naar het personeelsbeleid en de sociale gang van zaken in het bedrijf in het bijzonder (een sociaal enquêterecht);
- d. het recht om betrokken te worden in het overleg over de wijze van doorvoering van ingrijpende veranderingen in het bedrijfsgebeuren (liquidatie, fusie, massaal ontslag, wijziging produktie e.d.);
- e. het recht om onafhankelijk van de wil van de bedrijfsleiding deskundigen in het interne beraad te betrekken. Hierbij dient in eerste instantie te worden gedacht aan deskundigen die zijn voorgedragen door de voor de onderneming representatieve vakverenigingen.

31) De instelling van personeelsraden dient verplicht te worden gesteld indien een meerderheid van het personeel in de onderneming of in het bedrijfsonderdeel deze instelling wenst.

32) Overweging verdient een nadere regeling van onschendbaarheid van de leden van de personeelsraad.

33) Overweging verdient de verkiesbaarheid tot de personeelsraad op 18 jaar te stellen, het kiesrecht te verlenen aan werknemers die langer dan 1 jaar in dienst zijn.

34) Geschillen tussen de ondernemingsleiding en de personeelsraad inzake het gebruik door de laatste van zijn bevoegdheden kunnen worden voorgelegd aan een bij een gerechtshof in te stellen ondernemingskamer.

Ondernemingsleiding en kapitaalverschaffers

35) De door de Commissie Verdam voorgestane wettelijke regeling tot verscherping van de aan de inrichting van jaarstukken te stellen eisen worden onderschreven.

36) Uitbreiding en - waar nodig - invoering van een publicatieplicht van ondernemingen en instellingen wordt noodzakelijk geacht.

37) De door de Commissie Verdam voorgestane verruiming van het enquêterecht voor aandeelhouders wordt ondersteund.

38) Bepalingen ter regeling van de certificering van aandelen zijn gewenst. Certificaathouders moeten worden toegelaten tot de algemene vergadering van aandeelhouders en moeten - op gelijke voet met de aandeelhouders - de bevoegdheid hebben een dergelijke vergadering bijeen te roepen. Het voorstel van de Commissie Verdam om certificaathouders een enquêterecht te geven wordt onderschreven.

39) Ter controle op de naleving van de wettelijke bepalingen wordt de instelling van een Vennootschapskamer bepleit naar analogie van de Verzekeringskamer.

Commissariaten

40) Een wettelijke regeling dient het aantal commissariaten dat door één persoon kan worden vervuld te beperken en de spreiding ervan te bevorderen.

Werknemerspresentatie

41) De beoordeling van de representativiteit van werknemersorganisaties dient aan getalscriteria binnen het functionele kader plaats te vinden.

42) Er dient een wettelijk verbod op het contractueel overeengekomen verplichte lidmaatschap te komen.

43) Instellingen, die taken verrichten voor zowel georganiseerden als ongeorganiseerden, dienen deze taken te bekostigen uit heffingen over allen, waarop zij gericht zijn. Het is gewenst, dat deze instellingen onafhankelijk zijn van de groeperingen van georganiseerden.